

7. Regulation (EU) No 1025/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on European standardisation. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:316:0012:0033:EN:PDF> (дата звернення: 12.11.2017).

8. Agreement on technical co-operation between ISO and CEN (Vienna Agreement). URL: [http://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/2000/2122/4230450/4230458/Agreement_on_Technical_Cooperation_between_ISO_and_CEN_\(Vienna_Agreement\).pdf](http://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/2000/2122/4230450/4230458/Agreement_on_Technical_Cooperation_between_ISO_and_CEN_(Vienna_Agreement).pdf) (дата звернення: 12.11.2017).

9. EN 45020:2004, Standardization and related activities – General vocabulary (ISO/IEC Guide 2:1996; EN 45020:1998). URL: <https://www.en-standard.eu/csn-en-45020-standardization-and-related-activities-general-vocabulary/> (дата звернення: 12.11.2017).

Попович Т. Г. Міжнародне бачення стандартизації як засобу регулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах нестабільності та глобалізації

На сьогодні стандартизація як один із проявів суспільно-економічної формації впливає на розвиток і стан господарюючих суб'єктів. Основними факторами, які безпосередньо впливають на подальший розвиток національної стандартизації, є багатовекторна зовнішня політика, спрямована на інтеграцію України в Європейський Союз, членство у Світовій Організації Торгівлі, співпраця з іншими країнами світу. Аналізується розуміння стандартизації як організуючої активної діяльності в сфері упорядкування. Вказується на помилковість дослівного перекладу «technical regulation» як «технічне регулювання», яке привело до неправильного розуміння, що в Європі діє система технічного регулювання поруч зі стандартизацією. Пропонується будувати національну систему стандартизації на основі блоків вимог, заснованих на міжнародному досвіді. Таких блоків вимог пропонується сім.

Ключові слова: стандартизація, технічне регулювання, регулювання, законодавчі акти, господарська діяльність, ліквідація бар'єрів у торгівлі, саморегуляція, добровільні та обов'язкові вимоги.

СТВОРЕННЯ НАГЛЯДОВИХ РАД У ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Черненко О. А.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті розглядаються новели законодавства, що пов'язані зі змінами в управлінні суб'єктами державного сектора економіки шляхом включення до органів управління згаданих підприємств такого органу, як наглядова рада.

Ключові слова: державне унітарне підприємство, державне корпоративне підприємство, наглядова рада, незалежні члени наглядової ради.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності» від 02.06.2016 р. було внесено суттєві зміни в управління суб'єктами державного та комунального секторів економіки шляхом включення до органів управління згаданих підприємств такого органу як наглядова рада, яка в межах компетенції, визначеної статутом підприємства та законом, контролює і регулює діяльність керівника підприємства.

Впровадження міжнародного досвіду корпоративного управління в Україні має сприяти підвищенню інвестиційної привабливості українських компаній на міжнародному ринку.

У науковій літературі домінує думка, що поява наглядових рад серед органів управління державними унітарними підприємствами сприятиме ефективній діяльності таких суб'єктів, оскільки управління стає більш відкритим. Впровадження інституту наглядових рад дає можливість залучати до управління професійних та незалежних фахівців, а це має підвищити економічні показники діяльності суб'єктів державного сектора економіки.

Окремі питання формування та функціонування наглядових рад розглядалися у працях таких вчених, як: О. М. Вінник, Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, І. В. Лукач, Д. І. Погрібний, І. В. Спасибо-Фатєєва та інші.

Метою дослідження у межах даної статті є огляд проблематики, пов'язаної зі змінами в управлінні суб'єктів державного сектора економіки, які відбулися з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності».

Доцільність створення наглядової ради як органу контролю, що покликаний захищати інтереси власників компанії, визнана у багатьох країнах світу. В корпоративних підприємствах компетенцію наглядової ради розглядають з поділом на три групи: 1) повноваження щодо контролю за роботою виконавчого органу (укладення від імені товариства контракту з керівником, затвердження умов

договорів з головою (членами) правління та ін.); 2) повноваження щодо роботи з акціонерами (організація і контроль за виконанням рішень загальних зборів, узгодження порядку денного і попередній розгляд питань, включених до неї, вимога про скликання позачергових зборів тощо); 3) повноваження щодо вирішення фінансових питань діяльності товариства (визначення основних напрямів діяльності товариства і затвердження його планів, узгодження правочинів; вибір аудитора та ін.) [1, с. 178].

Слід звернути увагу на те, що незалежні наглядові ради планується створити не лише в господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, а й в державних унітарних підприємствах.

Зміни в управлінні суб'єктами державного та комунального секторів економіки зумовили як внесення змін до чинного законодавства (ГК України, Закону України «Про управління об'єктами державної власності»), так і прийняття нових нормативно-правових актів, серед яких зазначимо таке:

1. Критерії, відповідно до яких утворення наглядової ради є обов'язковим на державних унітарних підприємствах та в господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, що затверджені Постановою КМУ від 10.03.2017 р. № 142.

2. Порядок проведення конкурсного відбору кандидатів на посаду незалежного члена наглядової ради державного унітарного підприємства та їх призначення, а також проведення конкурсного відбору кандидатів на посаду незалежного члена наглядової ради господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, що пропонуються суб'єктом управління об'єктами державної власності до обрання на посаду незалежних членів наглядової ради, що затверджений Постановою КМУ від 10.03.2017р. № 142.

3. Порядок утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради державного унітарного підприємства та її комітетів, що затверджений Постановою КМУ від 10.03.2017р. № 142 тощо.

Отже, відповідно до вищезгаданих нормативних актів суб'єкт управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління державним унітарним підприємством, приймає рішення про утворення на державному унітарному підприємстві наглядової ради згідно із затвердженими Кабінетом Міністрів України критеріями.

Законодавець передбачив, що наглядова рада *обов'язково* утворюється у державних унітарних підприємствах та господарських товариствах, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, за наявності одного з таких критеріїв:

1) *вартість активів* державного унітарного підприємства або господарського товариства згідно з даними останньої річної фінансової звітності перевищує 2 млрд гривень;

2) *розмір чистого доходу* такого державного унітарного підприємства або господарського товариства згідно з даними останньої річної фінансової звітності перевищує 1,5 млрд гривень;

3) *розмір статутного капіталу* новоутвореного державного унітарного підприємства, господарського товариства на дату його утворення перевищує 2 млрд гривень;

3) *кількість акціонерів* – власників простих акцій такого господарського товариства становить 10 або більше осіб.

Після прийняття рішення суб'єктом управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління державним унітарним підприємством, про утворення у державному унітарному підприємстві наглядової ради:

1) затверджуються відповідні зміни до статуту підприємства та положення про принципи формування наглядової ради;

2) затверджуються умови оплати послуг членів наглядової ради в порядку, встановленому законодавством;

3) приймається рішення про проведення конкурсного відбору кандидатів на посади незалежних членів наглядової ради та визначаються рекомендації щодо їх кваліфікації, досвіду та неупередженості;

4) визначаються представники держави в наглядовій раді, які мають відповідати вимогам щодо їх кваліфікації, досвіду та неупередженості;

5) затверджується положення про наглядову раду та її склад.

До питань, які відносяться до виключної компетенції наглядової ради, віднесено:

1) прийняття рішення про тимчасове відсторонення керівника від здійснення повноважень та призначення особи, яка тимчасово виконуватиме повноваження керівника;

2) призначення на посаду та припинення повноважень керівника, затвердження умов контракту з ним, встановлення розміру винагороди керівника, укладення і розірвання з ним контракту, здійснення контролю за дотриманням умов контракту;

3) обрання незалежного аудитора державного унітарного підприємства та визначення умов договору, що укладається з ним, встановлення розміру оплати його послуг;

4) визначення форм контролю за фінансово-господарською діяльністю державного унітарного підприємства;

5) призначення та припинення повноважень керівника підрозділу внутрішнього аудиту державного унітарного підприємства;

6) формування антикорупційної політики підприємства та затвердження правил ділової етики;

7) інші питання згідно зі ст. 11⁴ Закону України «Управління об'єктами державної власності».

Реалізувати ці повноваження мають незалежні члени наглядової ради особисто.

У науковій літературі існують різні думки щодо формування наглядової ради в акціонерному товаристві:

1) виключно з числа акціонерів;

2) із членів від акціонерів і від найманих працівників;

3) не лише з акціонерів та їх представників, а й з кваліфікованих спеціалістів: економістів, фінансистів, банкірів тощо;

4) з незалежних осіб, які не представляють інтереси будь-кого з акціонерів.

Згадані вище нормативні акти встановили певні вимоги до незалежних членів наглядової ради державного унітарного підприємства. Незалежний член також має відповідати таким вимогам, як

– наявність повної цивільної дієздатності;

– наявність вищої освіти, професійних знань та навичок, досвіду роботи та інших характеристик, необхідних для належного здійснення повноважень члена наглядової ради, що відповідає видам діяльності державного унітарного підприємства та господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

– добропорядність, неупередженість та бездоганна ділова репутація;

– не посідати виборні посади та не бути посадовою особою органів державної влади та/або місцевого самоврядування;

– відсутність непогашеної судимості;

– відповідність іншим вимогам та володіння необхідними компетенціями, визначеними комісією з конкурсного відбору кандидатів на посаду незалежного члена наглядової ради державного унітарного підприємства та господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, що не можуть відрізнитись від інших вимог та необхідних компетенцій, визначених для представників держави, що призначаються (обираються) до наглядової ради такого підприємства, господарського товариства.

Кандидати на посаду незалежних членів наглядової ради визначаються за результатами конкурсного відбору в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Так, для участі в конкурсному відборі претендент особисто подає та/або надсилає електронною поштою разом із заявою:

– копію документа, що посвідчує особу, копії трудової книжки (за наявності) або документів, що підтверджують наявність досвіду роботи, копію документа про вищу освіту;

– біографічну довідку (резюме);

– згоду на обробку персональних даних;

– рекомендації (за наявності);

– заяву щодо відповідності критеріям незалежності члена наглядової ради підприємства, товариства;

– мотиваційний лист щодо виконання функцій члена наглядової ради.

Крім того, закріплено положення, відповідно до якого незалежним членом наглядової ради не може бути особа, яка:

1) є або протягом останніх п'яти років була посадовою особою такого державного унітарного підприємства або господарського товариства, або його дочірнього підприємства, філії, представництва та/або іншого відокремленого підрозділу;

2) є або протягом останніх трьох років була працівником такого державного унітарного підприємства або господарського товариства, або його дочірнього підприємства, філії, представництва та/або іншого відокремленого підрозділу;

3) є афілійованою особою (у значенні, яке надане цьому терміну Законом України «Про акціонерні товариства») такого державного унітарного підприємства або господарського товариства та/або його акціонерів (учасників), або його дочірнього підприємства, філії, представництва та/або інших відокремлених підрозділів та/або їх посадових осіб;

4) отримує або отримувала від такого державного унітарного підприємства або господарського товариства, або його дочірнього підприємства, філії, представництва та/або іншого відокремленого підрозділу будь-які доходи, крім доходів у вигляді винагороди за виконання функцій члена наглядової ради;

5) є власником корпоративних прав такого господарського товариства (самостійно або разом з афілійованими особами) або представляє інтереси такого власника;

6) є державним службовцем чи представником держави;

7) є аудитором такого державного унітарного підприємства або господарського товариства, або була ним протягом певного періоду за останні три роки, що передували її призначенню (обранню) до наглядової ради;

8) бере участь в аудиті такого державного унітарного підприємства або господарського товариства, або його дочірнього підприємства, філії, представництва та/або іншого відокремленого підрозділу як

аудитор, який працює у складі аудиторської організації, або брала участь у такому аудиті протягом певного періоду за останні три роки, що передували її призначенню (обранню) до наглядової ради;

9) має або мала протягом останнього року господарські або цивільно-правові відносини з таким державним унітарним підприємством або господарським товариством, або його дочірнім підприємством, філією, представництвом та/або іншим відокремленим підрозділом безпосередньо чи як акціонер (учасник), керівник або член виконавчого органу суб'єкта господарювання, яке має або мало такі зв'язки;

10) працювала на посаді незалежного члена у складі наглядової ради такого державного унітарного підприємства або господарського товариства протягом трьох строків тощо.

Важливими є і вимоги законодавця щодо кількісного складу членів наглядової ради. За законодавством України кількість членів наглядової ради не може бути менше ніж п'ять осіб та більше ніж 11 осіб. Крім того, незалежні члени наглядової ради мають більшість від її загального складу.

Непарна цифра зумовлена необхідністю дотримання принципу «більшість – незалежні члени». Відповідно, представників держави буде на одного менше. Крім того, наглядова рада має формуватися з дотриманням принципу різноманітності персонального і функціонального складу. Отже, члени наглядової ради повинні мати різні компетенції.

Слід зазначити, що в науковій літературі існують різні думки стосовно мінімальної чисельності цього контролюючого органу:

- не менше двох осіб;
- в товаристві з кількістю власників голосуючих акцій більше однієї тисячі – не менше семи осіб, більше десяти тисяч – не менше дев'яти;
- мінімум із трьох осіб, а в АТ з числом акціонерів більше 1000 – мінімум із п'яти осіб, в АТ з числом акціонерів більше 10000 – мінімум із семи осіб.

У зарубіжній практиці мінімальна кількість членів наглядової ради встановлюється по-різному. Так, у ст. 385 Кодексу торгових товариств Республіки Польща зазначено, що наглядова рада складається не менше ніж з трьох членів, що обираються загальними зборами акціонерів. За Акціонерним законом Німеччини мінімальна кількість членів наглядової ради – три особи, максимальна залежить від розміру основного капіталу: якщо капітал перевищує 20 мільйонів євро, то в складі наглядової ради має бути 21 особа. Хоча, на думку деяких дослідників, склад наглядової ради у Німеччині з 15 і більше членами є переповненим та неефективним. У Казахстані кількість членів ради директорів має становити не менше трьох (у народному акціонерному товаристві – не менше п'яти) осіб. За рекомендацією ради інституційних інвесторів США наглядова рада для того, щоб зберігати незалежність та ефективність, має налічувати у своєму складі від 5 до 15 чоловік [1, с. 182].

Отже вважаємо, що надмірна кількість членів наглядової ради може виявитися неефективною в умовах спільної роботи та комунікації, що призведе до ускладнень у координації проведення її засідань та перешкоджання повноцінній участі кожного члена. Строк повноважень члена наглядової ради становить три роки і не більше ніж три строки підряд.

Окремо необхідно звернути увагу на положення закону, відповідно до якого член наглядової ради не може одночасно бути членом наглядових рад більше ніж п'яти юридичних осіб.

Якщо уявити, що незалежний член є членом 5 наглядових рад, то виникає питання про ефективність його роботи, оскільки важко зосередитись на стратегії розвитку п'яти суб'єктів господарювання. А отже, тривалість часу, який доведеться присвятити роботі на відповідну компанію, незалежні члени визначатимуть самостійно. Тому доречним, на нашу думку, буде закріплення на законодавчому рівні значно меншої кількості юридичних осіб, де особа може одночасно бути членом наглядової ради (можливо, дозволити бути членом лише однієї наглядової ради).

Також слід зазначити, що незалежний член наглядової ради виконує свої повноваження з дотриманням умов укладеного з ним договору та статуту державного унітарного підприємства або господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі.

Постає питання щодо відповідності обсягу винагороди незалежних членів наглядової ради рівню їх інтелектуальних трудових затрат. Оскільки на початку важко передбачити, яким є рівень професійності членів наглядової ради. Виникає питання і щодо відповідальності членів наглядової ради за результати своєї роботи, тому в договорі необхідно передбачити згадані аспекти та встановити відповідальність за невиконання встановлених цілей суб'єкта господарювання.

Актуальним є питання і щодо можливості політичного впливу на склад наглядових рад. Доречним прикладом є формування складу наглядової ради НАК «Нафтогаз України». Перший персональний склад наглядової ради НАК «Нафтогаз України» був призначений 21 квітня 2016 р. відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 725. Незалежними директорами були призначені Пол Ворвік, Чарльз Проктор та Маркус Річардс. 3 квітня по вересень 2017 р. повноваження голови наглядової ради виконував Пол Ворвік, який був обраний головою наглядової ради з числа незалежних директорів.

На першому засіданні наглядової ради у травні 2016 р. було створено три комітети – Комітет з питань аудиту, Комітет з питань етики та Комітет з призначень та винагород. Всі комітети очолили незалежні директори. Однак у липні та вересні 2017 р. незалежні члени наглядової ради повідомили Компанію про складення своїх повноважень і зазначили, що незважаючи на запевнення, які були надані членам наглядової ради представниками вищого політичного керівництва України, протягом останніх п'яти місяців не сталось жодних суттєвих зрушень вперед. Незалежні члени наглядової ради НАК «Нафтогаз України» перерахували причини, які змусили їх написати заяви про відставку. Так, серед основних причин, що викликали занепокоєння у членів наглядової ради, було втручання уряду в діяльність «Укртрансгазу» і «УкрГазвидобування» («Наглядова рада не в змозі працювати так, як це узгоджувалося раніше, а саме, на принципах цілісності, прозорості та справедливості»).

Кабінет Міністрів України 22.11.2017 р. затвердив новий склад наглядової ради НАК «Нафтогаз України», до якої увійшли: Клер Споттісвуд (Велика Британія), Брюно Лескер (Франція), Амос Хохитайн (США), Стівен Хейсом (Канада), Олександр Гриценко, Сергій Попик та Володимир Демчишин (Україна) [2].

На сьогодні низка державних підприємств має створити незалежні наглядові ради, серед яких і ДП «Укрхімтрансміа», ПАТ «Укрзалізниця», Міжнародний аеропорт «Бориспіль» тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що відбулися кардинальні зміни в управлінні унітарними державними підприємствами, які покликані оптимізувати та підвищити ефективність державного сектора економіки, а чи дійсно вони будуть такими, покаже час та практика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мягкий А. В. Корпоративне управління за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. К., 2017. 229 с.

2. Кабмін затвердив новий склад наглядової ради Нафтогазу. URL: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/F3A3383187EAACCB22581E0004B> (дата звернення: 23.11.2017).

Chernenko O. Creation of supervisory board in state enterprises

The article considers new norms of legislation related to changes in management of subjects of the public sector of the economy by including a supervisory board in the management bodies of state enterprises.

Keywords: state unitary enterprise, state corporate enterprise, supervisory board, independent members of supervisory board.